

CLUSTER OF EDUCATION IN MODERN PEDAGOGY

Umirjonova Marjonabonu Jaxongir qizi¹

National Research Institute of Professional Development and Teacher Training in New Methods named after A.Avloni

KEYWORDS

cluster, educational cluster, model, supervisor, element, synergistic, model, cluster entities, supervisor, element, synergistic, integrity, innovation, business structure

ABSTRACT

The article focuses on the pedagogical meaning of the term "educational cluster", the history of its inclusion in the conceptual sphere is compared with the content of pedagogical science, Russian and foreign terms, and also cites its metaphorical analysis. The interaction-based characters of cluster elements have been highlighted and scientific conclusions have been reported from the studies studied.

2181-2675/© 2024 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.12679842**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Graduate Student, National Research Institute of Professional Development and Teacher Training in New Methods named after A.Avloni, Uzbekistan

ZAMONAVIY PEDAGOGIKADA TA'LIM KLASTERI

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

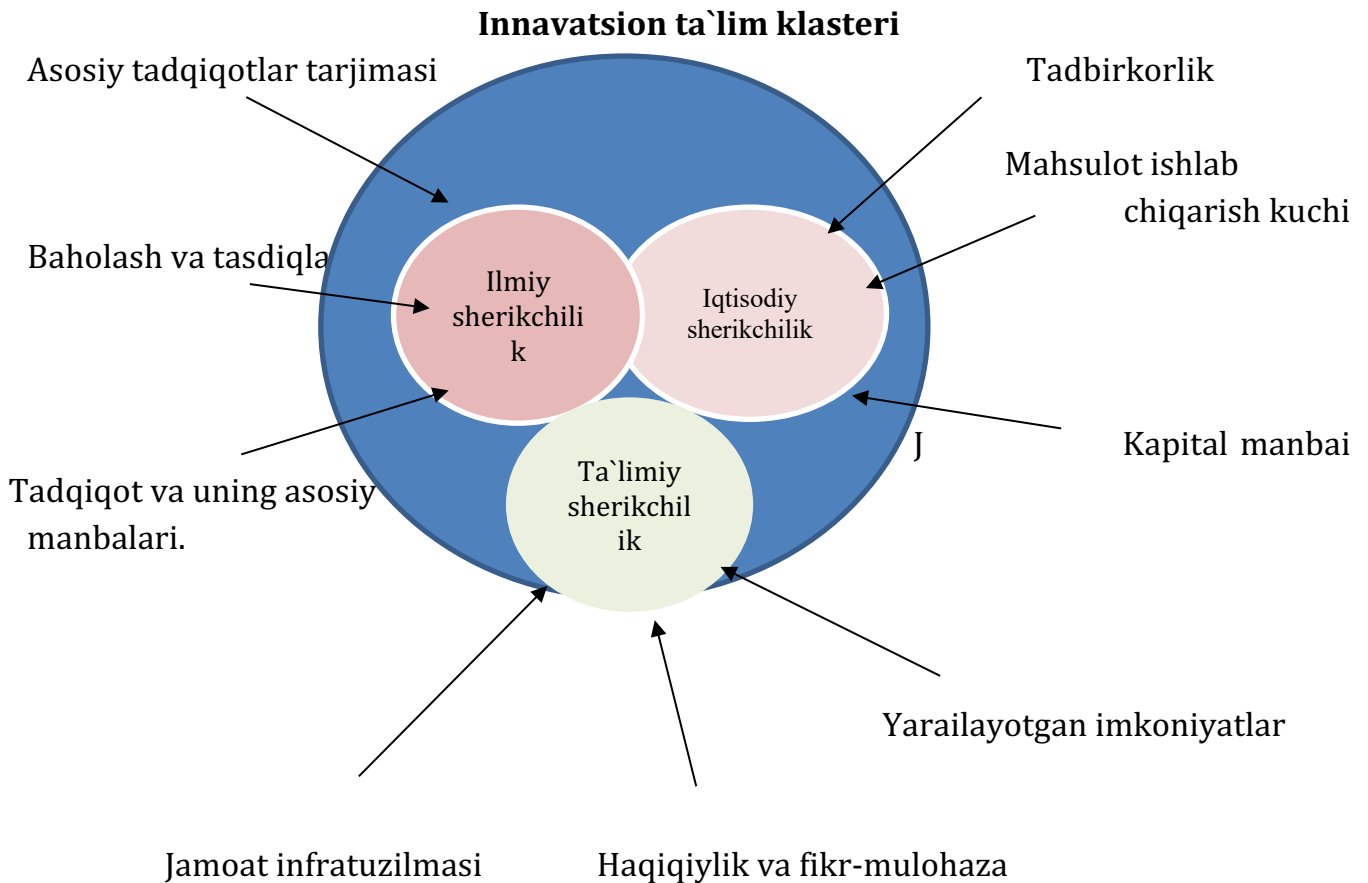
klaster, ta'lim
klasteri, model, nazoratchi,
element, sinergitik, model,
klaster sub'ektlari,
nazoratchi, element,
sinergitik, yaxlitlik,
innovasiya, biznes tuzilma

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Maqolada "Ta'lim klasteri" atamaning pedagogik ma'nosiga e'tibor qaratilgan, uni kontseptual sohaga kiritish tarixi pedagogika fani, rus va xorijiy atamalarning mazmunini taqqoslangan shuningdek uni metaforik tahlili keltirib o'tilgan. Klaster elementlarining o'zaro aloqaga asoslangan belgilari yoritib berilgan va o'rganilgan tadqiqotlar natijasida ilmiy xulosalar bildirilgan.

"Klaster" atamasi o'tgan asrning oxiridan beri ma'lum bo'lib kelmoqda. M.Porter uni 1990 yilda "xalqlarning raqobatdosh ustunligi" kitobida kiritgan; va bu atama birinchi marta 1993 yilda tilga olingan. XXI asrning boshlaridan beri, u bilan bog'liq xorijiy ilmiy nuqtai nazardan mashhur bo'ldi "ta'lim" kontseptual sohasi. Maqolada ta'lim ta'riflari haqida juda ko'p ma'lumotlar beriladi. Shuningdek, ta'lim klasterining O'zbekiston va xorijiy davlatlarda ishlatilish o'rni hamda ular o'rtasidagi o'zaro farqli jihatlar tahlil qilinadi. Maqolada ta'lim klasteriga namuna sifatida Buyuk Britaniya, Fransiya va Amerika Qo'shma Shtatlari misol tariqasida keltirilgan. Ushbu maqolada "innovatsion ta'lim klasteri" atamasi va uning metaforik modeli tahlil qiladi. Bu atama "segment, sektor, birlik, guruh" va hokazo so'zlardan sezilarli darajada farq qiladi. Bu shunchaki ilmiy-tadqiqot va pedagogik muassasalarning kombinatsiyasini nazarda tutmaydi, balki ularning yaqin o'zaro ta'siri va o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi, bu esa sifat o'zgarishlariga olib keladi. Klaster jalb qilingan muassasalarning yangi talqinidir va uning natijasi butunlay yangi mahsulotdir. Nihoyat, O'zbekiston Respublikasida innovatsion ta'lim klasterini yaratish amaliyotini ko'rib chiqiladi. Maqolaning maqsadi "o'quv klasteri" atamasining pedagogik ma'nosini, uning pedagogika fanining terminologik kontseptual sohasiga kirib borish tarixini ko'rib chiqish, o'zbek tili va ingliz tilidagi atamalar mazmunini taqqoslash, uni metafora bilan tahlil qilishga urinishdir. "Klaster" so'zi inglizcha cluster, clyster so'ziga borib taqaladi, bu tarjimada buta, shamlardan, butalardan, umumiy hovlidan va hovli atrofidagi binolaridan iborat degam ma'noni anglatadi. Ushbu atama birinchi marta Maykl Eugene Porter tomonidan ilmiy foydalanishga kiritilgan (Xalqlarning raqobat ustunligi kitobida, Nyu-York: Erkin matbuot, 1990 yil, rus tilida nashr etilgan: xalqaro tanlov: mamlakatlarning raqobatdosh afzalliklari. Moskva: Xalqaro Munosabatlar, 1993). Klassik ta'rifida "Klaster-bu o'zaro bog'liq kompaniyalar, ixtisoslashgan etkazib beruvchilar, xizmatlarning geografik jamlangan guruhi provayderlar, tegishli sohalardagi firmalar, shuningdek, ularning ayrim sohalardagi faoliyati bilan bog'liqligi, raqobatdoshligi, hamda ayni paytda birgalikda ish olib boradigan tashkilotlarga tegishli ekanligi bilan ajralib turadi" Tizimli yondashuv nuqtai nazaridan klaster-bu o'zaro bog'liq bo'lgan yagona tashkiliy tuzilishga birlashtirilgan, hamda turli tarmoqlarning xo'jalik yurituvchi subyektlari to'plami va muayyan maqsad uchun

birgalikda ishlash degan ma`nolarni anglatadi. M. Porter kompaniyaning raqobatbardoshligi asosan uning iqtisodiy muhitining raqobatbardoshligi bilan belgilanadi, bu esa o'z navbatida asosiy shartlarga (umumiy manbalar) va klaster ichidagi o`zaro raqobat mavjudligi ham yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, M. Porter ta'limga ko'rib chiqilayotgan kontseptsiyani kiritdi hamda mahalliy hududda joylashgan va umumiy vazifalar bilan birlashtirilgan firma va kompaniyalar uchun bozorga kirish uchun. Ammo uning tadqiqotlari nashr etilgan Internet hali keng tarqalmagan edi. Bugungi kunda hududiy yaqinlik kamayib bormoqda va klaster ahamiyatlari orasidagi aloqalarni saqlash kamroq ahamiyatga ega bo`lib bormoqda. Hozirda, hatto yangi kontseptsiya ham joriy etilmoqda. M.Porter ishida yetakchilari Massachusets va Garvard universitetlari bo`lgan Massachusetsda ta'lim klasteri tahlil qilinadi, uning mamlakatdagi ta'lim sohasidagi o`rni boshqa shtatlar (birinchi navbatda, Kaliforniya) va boshqa mamlakatlar bilan solishtirganda batafsil tavsiflanadi, ta'limning kontseptual diagrammasi keltirilib ham o`tiladi. Yevropada ta'lim sohasida klaster siyosatini faol amalga oshirish 1990-yillarda, "iqtisodiy klaster" atamasi ommalashgan davrda boshlangan. Misol uchun, Buyuk Britaniyada ko'plab innovatsion tibbiy ta'lim klasterlari o'sdi . Bunday klasterlar sog'liqni saqlashni yaxshilash bo'yicha nazariy g'oyalarning tibbiy amaliyotga kirib borish mexanizmi sifatida qaraladi. Bularning barchasi faqat innovatsion amaliyotda yetakchi bo`lgan universitetlar, mahalliy hukumatlar, xayriya tashkilotlari va xususiy kompaniyalar bilan yaqin hamkorlik orqali amalga oshilishi mumkin. Fransiyada ekotizimlarni yaxshilash bo'yicha eng faol rivojlanayotgan klasterlar va ularning 71 tasi mavjud. Bunday klasterlarga kompaniyalar, davlat ta'lim muassasalari va tadqiqot laboratoriyalari kiradi. Ular o'zlarini xalqaro miqyosda eng ilg'or va asosiy texnologiya sohaslarida o`z o`rnini topgan va ularning a'zoliq xorijiy firmalar uchun ochiq holda amalga oshiriladi. Qo'shma Shtatlar uni rivojlanish istiqbolli deb hisoblagan o'quv texnologiyalarida innovatsiyalarni sekinlashtiradigan to'siqlarni bartaraf etishga yordam beradigan maxsus integratsiyalashgan ekotizimlarni yaratish uchun fanlararo yondashuv ham ishlab chiqdi.

1-rasm

Rasmdan ko'rinib turibdiki, innovatsion ta'lim klasterining o'zagi tadqiqot, ta'lim va tijorat hamkorlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikdan iboratdir. Shu bilan birga, ta'lim klasteri davlat infratuzilmalariga kirish, mavjud voqeliklar bilan qayta munosabat o'rnatish va ta'limda tajriba-sinov imkoniyatlarining mavjudligi kabi innovatsion xususiyatlar bilan ajralib turadi.

O'zbekistonda innovatsion klasterlarni yaratish muammosi hozir shakllanish bosqichida davom etmoqda. Shu sababli, ushbu yo'nalishdagi mavjud tajribani tahlil qilish va umumlashtirish alohida ahamiyatga ega. Masalan, Tataristonda 2007-2008 yillarda klasterli yondashuv respublika iqtisodiyoti samaradorligini oshirishning asosiy istiqbolli vositasi sifatida e'tirof etilgan. 2006 yil mart oyida Tatariston Respublikasida "Ta'lim klasterlarini shakllantirish konsepsiyasi" shakllantirildi va Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlandi.

O'zbek tilidagi manbalarda ta'lim klasterining ta'riflari keltirilgan:

1. Ta'limda innovatsion klasteri – soha vakillarini birlashtiruvchi: Universitetlar, ilmiy markazlar, sanoat, ma'lum imtiyozlarga ega bo'lgan mahalliy hududlarni yaratish orqali, bu klasterning barcha ishtirokchilari ishlab chiqish boshidan innovatsion tayyor mahsulotgacha (ilmiy muassasalar, kichik innovatsion kompaniyalar, test markazlari, qimmatbaho uskunalardan jamoaviy foydalanish markazlari, ixtisoslashtirilgan

sertifikatlangan laboratoriyalar, universitetlar va ushbu kompaniyalar uchun zarur bo'lgan mutaxassislarni ta'minlaydigan o'quv markazlari, patent idoralari) doimiy o'zaro hamkorlikda bo'ladi va birgalikda ish olib boradi.

2. Ta'lim klasteri-innovatsion tizimda o'qitish, tengdoshlarni o'rganish va o'z-o'zini o'rganish vositalari tizimi ta'lim-texnologiya-ishlab chiqarish, asosan gorizantal aloqalarga asoslangan (ta'lim muassasasi va ish beruvchilar korxonalarini birlashtirishga asoslangan korxonalar uchun mutaxassislarni ko'p bosqichli tayyorlashning ajralmas tizimini yaratish, hamda sifatni yaxshilashni o'z oldiga maqasa qilib olgan.

3. Ilmiy va ta'lim klasteri maktabdan ishlab chiqarishgacha bo'lgan uzluksiz ta'limning yagona tizimidir.

4. Ta'lim klasteri deganda "o'zaro faoliyat dasturlar majmuasidan foydalangan holda ish beruvchi va ta'lim muassasalarini bog'lash" tushuniladi.

Ta'lim klasterlarining asosiy mohiyati yetakchi tarmoq bo'lgan oliy o'quv yurti, boshlang'ich va o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalari, ixtisoslashtirilgan maktablar, tayanch korxonalar, asosiy iste'molchilar va mutaxassislar iste'molchilarini birlashtirishdan iborat.

Zamonaviy O'zbekistonning postindustrial o'zgarishlari sharoitida jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida, birinchi navbatda, ta'lim sohasiga ta'sir ko'rsatadigan chuqur o'zgarishlar ro'y bermoqda. Hozirgi vaqtda ta'lim xizmatlari bozoridagi vaziyat mehnat bozoridagi sharoitlarga mos kelmaydi, bu esa ta'lim xizmatlarini ko'rsatish sohasining ishlab chiqarish sohasi bilan o'zaro ta'sirining yangi mexanizmlarini ishlab chiqish zarurligiga olib keladi. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarining turli sohalar va faoliyat sohalaridagi tashkilotlar va korxonalar bilan o'zaro hamkorligini yangilash muhimdir ishlab chiqarish va boshqarishdagi yangi texnologiyalar, shuningdek innovatsion faoliyat uchun kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish ham asosiy o'rin kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, "ta'lim klasteri" atamasi va "umrbod ta'lim" atamasi ma'noga yaqin bo'lib tuyuladi. Darhaqiqat, ba'zi manbalarda ta'lim klasteri hayotning yagona tizimi sifatida belgilanadi maktabdan ishlab chiqarishgacha ta'lim tizimi sifatida tushuniladi. Bir qarashda, bu ta'rif juda ham mos keladi lekin umrbod ta'lim tizimidan farqli o'laroq innovatsion ta'lim klasteri nafaqat umrbod ta'lim olish uchun sharoit yaratadi, balki umrbod o'rganishni ta'minlaydigan komponentlar o'rtasidagi mavjud va potentsial aloqalar imkoniyatlarini yangicha ko'rish imkonini beradi. Qaysidir ma'noda, klaster konsern, konsortsium, korporatsiya kabi tanish tashkiliy shakllarga ham o'xshaydi. Biroq, bu yerda ham farqlar mavjud: klaster juda kam qat'iy tashkiliy tuzilishga ega. Shunga ko'ra, uni maxsus turdagi tizim deb hisoblash mumkin, bunda element qo'shilishi uning ish faoliyatini yaxshilaydi va olib tashlash kabi halokatli oqibatlarga olib kelmaydi. Xuddi she'riy taqqoslashdan foydalanilgan va so'zning etimologiyasiga murojaat qilgan kabi: "Bir dasta uzumda iste'mol qilingan rezavorlar dastaning umumiy yaxlitligini buzmaydi". Shuni takidlash joizki, "innovatsion ta'lim klasteri" atamasi sezilarli darajada "seriya, guruh, assotsiatsiya, seriya, sektor" so'zlardan deyarli farq qiladi. Bunday klaster bir qator ilmiy va ta'lim muassasalarining ma'lum bir guruhga mexanik birlashishini anglatmaydi, balki ularning

yaqin o'zaro ta'siri va o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi ... Bu alohida qismlarning ham, butun klasterning ham sifatli o'zgarishiga olib keladi, shu bilan birga uning faoliyati davomida yangi yuqori sifatli mahsulotni yaratish kerakligini alohida ta'kidla o'tadi. Bundan tashqari, yangi so'z atamasining paydo bo'lishi qoida tariqasida, albatta tasodifiy emas, u yangi ob'ektiv hodisaning paydo bo'lishi bilan bog'liq. Bunday holda, bu haqda gapirish o'rinli yangi metaforik modelni yaratish va uni yangi kontseptual sohaga o'tkazish natijasida yangi atamaning mavjudligini kasb etadi. Metaforik model - bu munosabatlar ona tilida so'zlashuvchilar ongida mavjud bo'lgan kontseptual sohalar o'rtasida, unda bir soha (manba sohasi) tushunchalari tizimi boshqa sohaning (maqsadli soha) kontseptual tizimini modellashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahmedov, B. A. (2021). Uzluksiz ta'lim muhitida klaster tizimlarining ishonchligini ta'minlash muammolari. *Eurasian Education Science and Innovation Journal*, 1(22), 15-19.
2. Ahmedov, B. A., Shuhrat, K. (2020). Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda ingliz tilini o'rganishning klaster usullari. *Ilmiy taraqqiyot*, 1(2), 40-43.
3. Ahmedov, B. A., Majidov, J. M. (2021). Ta'lim klasterini o'rganish va undan foydalanishning amaliy usullari. *Iqtisodiyot va jamiyat*, 2(81).
4. Ahmedov, B. A. (2021). Informatika talabalari tafakkurini rivojlantirishning klaster usullari. *Akademiya*, 3(66), 13-14.
5. Ahmedov, B. A. (2021). Ta'lim sifatini oshirish uchun innovatsion klaster modeli. *Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar*, 2(3), 528-534.
6. Ahmedov, B. A. (2021). Korporativ hisoblash klaster tizimlarining ishonchligini dinamik aniqlash. *Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar*, 2(3), 495-499.
7. Majidov, J. M., Axmedov, B. A. (2021). Talabalarining chet tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish vositasi sifatida multimedia texnologiyalaridan foydalanish. *Iqtisodiyot va sotsium*, 3(82).
8. Ahmedov, B. A. (2021). Klaster tizimlarida axborot texnologiyalari: kompetentsiya yondashuvi. *Universum: Muhandislik fanlari*, 4 (85).
9. Qudratilloev, N. A., Axmedov, B. A. (2021). Pedagogik muassasalarda kommunikatsiya-klaster texnologiyalarini qo'llash: grafik ma'lumotlarni qayta ishlashning interfaol usullari. *Ilmiy taraqqiyot*, 1(5), 191-198.
10. Qudratilloev, N. A., Axmedov, B. A. (2021). Innovatsion usullar asosida web-ilovalardan foydalanish usullari. *Iqtisodiyot va sotsium*, 3(82).
11. Yusupov, M., Axmedov, B. A., & Karpova, O. V. (2020). Diskret massaning nochiziqli tebranishlarini garmonik kuch buzilishi bilan raqamli simulyatsiya. *Toshkent shahridagi Turin politexnika universiteti Acta*, 10 (4), 71-75.
12. Ahmedov, B., Yoqubov, M., Karpova, O., Rahmonova, G., Xasanova, S. (2020). Ta'lim jarayonining gamifikatsiyasi klaster yondashuvi. *InterConf*, 2 (38).
13. Ahmedov, B. A. (2020). Zamonaviy jamiyatning masofaviy sharoitida interaktiv onlayn kurslarda ko'nikmalarni rivojlantirish to'g'risida (ta'lim muassasalari o'qituvchilari

uchun namunaviy dastur). Universum: Muhandislik fanlari, 12-1 (81)